

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Mizaç Özellikleri ve Anne-Çocuk İletişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*

Investigation of the Relationship between Preschool Children's Temperament Characteristics and Mother-Child Communication

Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN¹, Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK², Dr. Öğr. Üyesi Nalan ARABACI³

Öz

Annelerin çocuklarıyla iletişimlerinde çocuğa ait bireysel özellikler etkili olmaktadır. Bu çalışmada, okul öncesi çocukların sahip oldukları mizaç özellikleriyle anneleriyle iletişimleri arasındaki ilişkinin kişisel bazı değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma grubunu, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-6 yaş grubu 108'i kız ve 133'ü erkek olmak üzere 241 çocuk ve bu çocukların anneleri oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği (ÇİMÖ) ve Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda; ÇİMÖ Aktivite Düzeyi ve Dikkat ve Sebata alt boyutları ile annelerin ABÇİDA Konuşma, Dinleme, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutları arasında; ÇİMÖ Tepkisellik Durumu ve Duygusal Duyarlılık ile ABÇİDA tüm alt boyutları arasında; ÇİMÖ Ritmiklik ile ABÇİDA Konuşma, Dinleme, Mesaj ve Sözsüz İletişim alt boyutları arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki varken ÇİMÖ Duygusal Hassasiyet alt boyut puanları ile ABÇİDA Mesaj alt boyutu ortalama puanları arasında negatif yönlü düşük düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre çocukluların olumlu duygulanıma ilişkin mizaç özellikleri ve anne-çocuk iletişim becerileri arasında pozitif ilişkiler olduğu görülmüştür. Aktivite düzeyi, yakınlık ve uyum, dikkat ve sebat ve duygusal duyarlılık özellikleri açısından kız çocukları lehine anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Ayrıca annelerin çocuklarıyla iletişimlerinin bazı boyutlarında çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, anne yaşı ve öğrenim durumunun da etkili olduğu görülmüştür. Bu çalışma sonucunda, ebeveynlerin çocukla ilişkilerinde çocuğun mizacına uygun yaklaşımlar sergilemelerinin sağlıklı iletişimde önemli olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi dönem, mizaç, anne-çocuk iletişimi

Makale Türü: Araştırma

Abstract

The individual characteristics of the child are effective in the communication of mothers with their children. In this study, it was aimed to examine the relationship between the temperament characteristics of preschool children and their communication with their mothers according to some personal variables. The study group consisted of 241 children, 108 girls and 133 boys, in the 4-6 age group attending preschool education institutions and their mothers. The Temperament Scale for Children (TSC) and the Mother-Father-Child Communication Evaluation Tool (MFCET) were used to collect the data. As a result of the research; Between TSC Activity Level and Attention and Persistence sub-dimensions and mothers' MFCET Speaking, Listening, Nonverbal Communication and Empathy sub-dimensions; Between all sub-dimensions of TSC Responsiveness and Emotional Sensitivity with MFCET; While there is a low positive correlation between TSC Rhythmicity and MFCET Speaking, Listening, Message and Nonverbal Communication sub-dimensions, there is a low negative correlation between TSC

*Bu çalışmanın ilk hâli 23-29 Ağustos 2021 tarihleri arasında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi işbirliği ile çevrimiçi düzenlenen Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC) kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, okahraman@karabuk.edu.tr

²Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, a.ozyurek@karabuk.edu.tr

³Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, nalanarabaci@odu.edu.tr

Atf için (to cite): Gözün Kahraman, Ö., Özyürek, A. ve Arabacı, N. (2023). Okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özellikleri ve anne-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 438-455.

Emotional Sensitivity sub-dimension scores and MFCCET Message sub-dimension average scores. Accordingly, it was observed that there was a positive relationship between the temperament characteristics of children with positive affect and mother-child communication skills. It was determined that there was a significant difference in favor of girls in terms of activity level, closeness and harmony, attention and persistence, and emotional sensitivity. In addition, it has been observed that the gender of the child, birth order, maternal age and educational status are also effective in some aspects of the communication of mothers with their children. As a result of this study, it was emphasized that it is important for healthy communication that parents exhibit approaches appropriate to the child's temperament in their relations with the child.

Keywords: Preschool period, temperament, mother-child communication

Paper Type: Research

Giriş

Aile, insan toplumlarının temel bir kurumudur. Aile, çocuğun algısını ve dünyayla etkileşim yollarını şekillendirmek için bir temeldir. Anne-baba-çocuk ilişkilerinin kalitesi, çocuğun sağlıklı bir gelişim sürecinde en önemli belirleyicilerden biridir. Okul öncesi dönemdeki ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocukların dünya ve kendileri hakkındaki tutumlarının oluşumunu, çocuklara farklı durumlara nasıl tepki vereceklerini öğretmeyi ve çevrelerine yönelik duygusal algılarını geliştirmeyi etkileyebilir (Shabas, 2016). Alanyazındaki çalışmalar ebeveyn-çocuk ilişkisini en tutarlı şekilde değerlendiren ve çocukların gelişimindeki bireysel farklılıklarla ilişkilendiren boyutların: (a) sıcaklık ve reddedilme, (b) davranışsal kontrole karşı kaos ve (c) özerklik desteğine karşı baskı olduğunu ortaya koymaktadır. Sıcaklık boyutu "ebeveynlerin çocuğun özel ihtiyaçlarına ve taleplerine uyum sağlayarak, destekleyerek ve kabul ederek bireyselliği, öz-düzenlemeyi ve kendini ifade etmeyi kasıtlı olarak ne ölçüde teşvik ettiği" anlamına gelir. Birçok çalışma, kabul-red, destek-ihmal, sevgi-düşmanlık ve olumlu duygulanım-olumsuz duygulanım gibi etkili ve etkisiz tepki davranışları arasındaki sürekliliğe odaklanmaktadır Davranışsal kontrol boyutu, tutarlı ve uygun sınır belirleme ile birlikte olgun davranış için açık beklentilerin sağlanması anlamına gelir. Aynı zamanda duyarlılığı, yani uygun düzeyde tepki uyarımı ve çocuğun sinyallerini takip eden ve kendi kendini düzenlemeyi ve olumlu gelişmeyi kolaylaştıran eylemleri içeren iyi zamanlanmış, eş zamanlı ebeveyn davranışını içerir. Davranışsal kontrolün tersi, kaos olarak adlandırılır ve bu, gevşek, koşulsuz, tutarsız, tahmin edilemez veya keyfi olan ebeveynlik davranışlarına atıfta bulunur. Özerklik desteği boyuntunda ise, çocukları aktif olarak keşfetmeye, keşfetmeye ve kendi görüşlerini ve hedeflerini formüle etmeye teşvik etmeyi içerir. Yüksek düzeyde özerklik, çocukların görüş ve düşüncelerini ifade etmesinin beklendiği ve planlama ve problem çözmeye ağırlık verildiği etkileşimleri destekler. Özerklik desteğinin kavramsal karşıtı, psikolojik kontrol olarak da adlandırılan zorlamadır ve genellikle müdahalecilik, yüksek güç iddiası veya aşırı kontrol davranışı ile karakterize edilir (Prinz, 2009). Ebeveynlik uygulamalarını şekillendirmede çocuğun sahip olduğu mizaç özellikleri önemli bir faktördür. Doğuştan gelen mizaç ile ebeveynlik arasında bir ilişki vardır. Ebeveynler, çocukların kişiliğinin erken gelişiminde çocukların mizacıyla tutarlı olan uygun ebeveynlik ortamlarını yaratabilirler (Rao, 2019).

1. Çocuğun Mizaç Özellikleri ve Anne Çocuk İletişimi

Çocuk-ebeveyn etkileşiminde özellikle annelerin duyarlı ve koşullu tepkileri, çocuğun sosyal duygusal yeterliliği ve akademik başarısında önemlidir. Pianta, Nimetz ve Bennett (1997) çalışmalarında, ebeveyn-çocuk etkileşimindeki niteliğin erken okul yıllarında davranış sorunları geliştirme riski ile ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Bu çalışma, çocuk-anne etkileşimi modelinin, çocuklukta davranış problemlerindeki varyansın %10 ila %15'ini açıkladığını göstermektedir.

Anne-çocuk etkileşimleri çocukların sosyo-duygusal ve bilişsel gelişimlerinin yapı taşlarıdır. Daha iyi ebeveyn-çocuk etkileşimleri, çocuklar ve ebeveynler arasında daha güvenli bağlarla ilişkilendirilir ve bu da psikososyal refah ve dayanıklılığa yol açar (Dallaire ve

Weinraub, 2007). Daha yüksek kaliteli ebeveyn-çocuk etkileşimleri aynı zamanda problem çözme becerilerindeki ve genel bilişsel çıktılardaki gelişme ile ilişkilidir ve daha yüksek akademik başarıyı teşvik eder (Maulik ve Darmstadt, 2009). Hikaye anlatma ve birlikte şarkı söyleme yoluyla ebeveyn-çocuk etkileşimi, gelişmiş dil gelişiminin yordayıcılarıdır (Smith ve Gibbard, 2011).

Doğumdan itibaren çocuk, kendisine bakan kişilerle iletişim kurmak için duygusal ve motor davranışları (emme, ağlama, gülümseme) kullanır. Çocuk ve bakıcı arasındaki sosyal etkileşimler, çocukların sosyal yeterliliğini kolaylaştırır. Stern (1985), bu tür duygusal etkileşimleri, bakıcının çocukların sevgi ifadelerine “yansıması” veya “empatik yazışması” olarak tanımlar. Genel olarak anneler çocuğun ihtiyaçlarını anlayabilir, onları uyararak ve yaşını ve etkileşime dahil olma derecesini göz önünde bulundurarak onlara uyum sağlayabilir (Akt.Tenuta, 2017). Çocukların yaşamın erken dönemlerinden itibaren birbirlerinden farklı olduklarını ve bu farklılıkların ebeveyn-çocuk etkileşimi için önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Bu bireysel farklılıkların bir kısmı, uyarılmaya karşı duygusal, motor ve dikkatle ilişkili tepkisellik ve davranışsal, dikkatle ilişkili öz-düzenleme kalıplarındaki bireysel farklılıklar olarak tanımladığımız çocuk mizacının kapsamına girer (Putnam, Sanson ve Rothbart, 2002). Zor mizaçlı çocuğa sahip olmanın annelerde daha düşük kaliteli ebeveynliğe yol açması daha olasıdır (Clark, Kochanska ve Ready, 2000). Kochanska (1997), çocuk mizacı (özellikle tepkisellik ve öz-düzenleme) ile ebeveynlik arasındaki etkileşimin önemini vurgulayan çalışmasında korkak küçük çocuklar için nazik bir anne disiplini tarzının okul öncesi yaşta vicdan gelişimini kolaylaştırdığını bulmuştur. Ayrıca bu çalışmada korkusuz yeni yürümeye başlayan çocuklar için, daha sonraki yıllarda vicdan gelişimi öngören daha yüksek bağlanma güvenliği deneyimi ve daha yüksek anne duyarlılığı belirlenmiştir. Paterson ve Sanson (1999), 5 yaş çocuklarında mizaç-ebeveynlik etkileşimlerinin yanı sıra 'uyum iyiliğini' araştırdıkları çalışmalarında, ebeveyni tarafından davranışları yüksek sıklıkta "rahatsız edici" olarak derecelendirilen çocukların ebeveynleri ile ilişkilerinde "Zayıf uyum" meydana geldiğini belirlemiştirlerdir.

Mizaç, davranışsal ve duygusal tepkilerdeki biyolojik temelli ve nispeten istikrarlı bireysel farklılıkları ifade eder. Öz-düzenleme veya dikkat, duygusal ve motor tepkisellikteki doğal bireysel farklılıklar olarak tanımlanır. Thomas ve Chess'e göre mizaç kendini bağlamlar arasındaki davranışsal tepkilerde göstermektedir. Bebekler ve küçük çocukların farklılık gösterdiği, bağlamlar arasında karakteristik tepki tarzlarını tanımlayan ve sonraki psikososyal gelişimlerini etkileyen dokuz mizaç boyutu tanımlanmıştır. Bunlar; yaklaşma-çekilme, uyarlanabilirlik, ruh halinin kalitesi, tepki yoğunluğu, dikkat dağınıklığı, ısrar veya dikkat süresi, ritmiklik, tepki verme eşiği ve aktivite düzeyidir Mizaç, kişiliği, duygusallığı ve sosyal davranışları etkileyen önde gelen bir özelliktir (Rothbart ve Bates, 1998; Sanson, Hemphill ve Smart, 2004). Mizaç, yaşam boyunca oldukça tutarlı görünen ve ilişkilerde farklı tepkilere neden olan bir özelliktir. Bu nedenle mizaç, çocukların hem içsel durumlarını (kendini mutlu hissetmek gibi) hem de çevresindekilerle olan deneyimlerini (diğerleriyle iletişimini ve ilişkilerini) etkiler Bu konuda yapılan çalışmalar, bir çocuğun mizacının aile/arkadaş/yaşam doyumu ile ilişkili olduğu ve mizacın hareketliliği ve sosyalliği ne kadar yüksekse çocuğun iyi olma duygusunun da o kadar yüksek olduğu bildirilmiştir (Lee ve Kim, 2013). Okul öncesi çocukların daha iyi düzenleme ve daha az tepkisellik gösteren mizaç özellikleri, okul öncesi çağındaki çocuklarda olumlu akran ilişkileri ve arkadaşlık adaylığını yordamıştır (Gleason vd., 2005). Bir başka çalışmada ise, zor bir mizacın akran kabulü ile ilgili olmadığını ancak akran reddi ile ilgili olduğunu belirtilmiştir (Szewczyk-Sokolowski, Bost ve Wainwright, 2005). Acar ve arkadaşları (2015), çocukların mizaçlarının okul öncesi dönemde akranlarıyla etkileşimlerinin bir yordayıcısı olarak inceledikleri araştırmalarında, çocukların mizacının, çocukların akran iletişimi puanlarındaki varyansın %43'ünü açıkladığını saptamışlardır.

Araştırmacılar, çok çeşitli mizaç boyutları belirlemiştirlerdir. Yavaş uyum göstererek yeni kişi ve durumlardan çekilen çocuklar; yüksek düzeyde olumsuz duygu (örneğin korku, öfke),

yüksek tepki yoğunluğu ve ritim bozukluğu (yani biyolojik işlevlerde düzensizlik) gösterenler, zor bir mizaca sahip olarak nitelendirilirken, bu özelliklere sahip olmayan çocuklar kolay bir mizaca sahip olarak nitelendirilirler. Belsky'nin süreç modeline göre ebeveynliğin, ebeveyn kişiliği, çocuğun bireysel özellikleri ve bağlamsal stres ve destek kaynakları olmak üzere üç faktör tarafından belirlendiği düşünülmektedir. Ebeveyn kişiliği, diğerleri arasında ebeveynliğin en önemli belirleyicisidir. Diğer belirleyicilerle birlikte, çocuk mizacının ebeveyn davranışını belirlemede önemli bir rol oynayabileceğine öne sürmektedir (Akt.Kornienkoa, 2016).

Ebeveynlik, yetişkin yaşamındaki en önemli ve zorlu görevlerdendir. Çocuğun zor bir mizaca sahip olması, ebeveynler ve diğer bakım verenler açısından çocuğun davranışlarını yönetmede zorlayıcı olabilir (Sanson vd.,2004). Örneğin, bazı çocuklar düşük düzeyde pozitiflik ve yüksek düzeyde yoğun tepkiler, utangaçlık, hareketlilik ve dikkat dağınıklığı göstermeye yönelik doğuştan gelen bir eğilime sahip olabilir. Çocuğun sahip olduğu bu özellikler de ebeveynler açısından oldukça zorlayıcıdır.

Benzer mizaç özelliklerine (örneğin, utangaçlık, yoğunluk, huysuzluk) kız ve erkek çocuklarda farklı tepkiler verilebilir. Bu farklılıkların, ebeveynlerin cinsiyet farklılıkları ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki "etno teorilerini" yansıttığını muhtemel olduğu düşünülmektedir. Etno-teorilerdeki sosyokültürel farklılıklar, arzu edilen özellikleri ve değer verilen sonuçları etkilemektedir. Bununla birlikte, bu iki durumda da, tüm çocukları, tüm kızları veya tüm erkek çocukları tek bir kalıba sokma eğiliminden kaçınarak, mizacın bireyselliği dikkate alınmalıdır (Sanson ve Rothbart, 1995).

Önder, Balaban Dağal ve Bayındır (2018) okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özelliklerinin ve annelerinin ebeveynlik stillerinin çocukların ego sağlık düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisini araştırdıkları çalışmalarında, otoriter ve izin verici ebeveynlik stilleri ile mizaç özelliklerinden sebatkârlık ve tepkiselliğin birlikte ego sağlamlığı üzerindeki açıklayıcılık oranının %33 olduğu ve aralarındaki ilişkinin de orta seviyede olduğunu belirlemişlerdir. Annenin çocuğuyla sağlıklı bir ilişki kurabilmesi için kendine güvenli, saygılı, sorunlarına karşı duyarlı, işbirlikçi, çocuklarının duygu ve düşüncelerini paylaşabilen ve kabul edici bir tutum içinde olması gerekir. Anne-babalar, iletişim sürecini oluşturan çeşitli temel unsurları bilerek, bu unsurları etkili bir şekilde kullanarak ve sağlıklı bir iletişim için yeteri kadar zaman ayırarak çocuklarına doğru rol modeli olabilirler. Böylece, aile ortamında olumlu iletişim deneyimleri kazanan çocuklar, dili etkili bir şekilde kullanarak, duygu ve düşüncelerini açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme ve sosyal ilişkilerini düzenleme konusunda başarılı olabilirler.

Ebeveyn-çocuk etkileşiminde yüksek nitelik, uygun anne dili, çocuklardaki dil gelişimiyle yüksek düzeyde ilişkili iken, anne dilinde ortak dikkatin kullanımı, deneyimlerle bağlantılı dil ve çocuğun iletişimine bağlı yanıtlayıcılık, sosyal iletişimin gelişimini kolaylaştıran davranışlar olarak görülmektedir. Küçük çocuklar ve ebeveynleri arasındaki sosyal etkileşimler, çocukların gelecekteki gelişimsel özelliklerinin temelini oluşturmaktadır. Duyarlı olma, yanıtlayıcı olma, yönlendirici olma, başarı odaklı olma, etkileşimde sıcak olma ve keyif alma gibi ebeveyn özelliklerinin çocukların farklı gelişimsel özellikleri ile ilişkili olduklarını ortaya koymaktadır (Yalçın, 2013).

Konuşma, aile ortamındaki en önemli anlaşma ve iletişim unsurudur. Konuşma özellikle, anadilin konuşulmaya başlandığı iki ve beş yaşlar arasındaki dönemde çok büyük önem taşımaktadır. Çocukları ile etkili iletişim kuran ve onları konuşması için cesaretlendiren anne-babalar, çocukların konuşma becerilerinin gelişimine olumlu katkıda bulunarak iletişim kurma yöntemlerini öğrenmelerini sağlamaktadır (Zolten ve Long 2006).

Ebeveyn-çocuk iletişimine önem veren Thomas (1977), ebeveynlerle iletişimi, ebeveynlerin tutumlarını, düşüncelerini, sevgisini ve değerlerini aktaran insan ilişkilerinde kilit bir unsur olarak görmüştür. İlgili araştırmalara göre ebeveynlerle açık iletişim, çocukların empati yeteneği, okula uyum ve mutluluk üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Öte yandan

ebeveynle iletişim ne kadar problemliyse yalnızlık duygusunun o kadar fazla olduğu bulunmuştur. Duyguları özgürce ifade eden ve anne-babadan olumlu destek alan açık iletişimin çocukların yaşam doyumu ve mutluluğu üzerinde olumlu etkisi olması beklenmektedir (Lee ve Kim, 2013).

Anne-baba-çocuk arasındaki iletişimi etkileyen pek çok faktör bulunabilir. Sağlıklı bir ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveynlerin çocuklarının sahip oldukları özellikleri kabul edici ve duyarlı davranışları belirleyici olabilir. Özellikle çocuğun mizacına ait özelliklerin ebeveyn – çocuk iletişimini nasıl etkilediğine ilişkin bilgi ve farkındalığı arttırmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle özellikle yurtiçinde yapılmış daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu düşünülmüştür. Ele alınan konunun alan yazına katkı sağlayacağı, ebeveynlere, çocuk gelişimcilere, öğretmenlere ve konuyla ilgili alan uzmanlarına rehberlik edeceği öngörülmüştür. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, okul öncesi çocukların mizaç özellikleri ve anne-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin kişisel bazı değişkenler açısından incelenmesidir. “Okul öncesi çocukların mizaç özellikleri ile anne iletişimleri arasında nasıl bir ilişki vardır?” çalışmanın temel problem sorusu olup, aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur:

1. Okul öncesi çocukların mizacı ile anne iletişimi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Okul öncesi çocukların anneleriyle iletişimi cinsiyeti ve doğum sırası değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?
3. Okul öncesi çocukların anneleriyle iletişimi anne yaşı ve öğrenimi değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

2. Yöntem

Bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Karakaya, 2012:59). Bu çalışmada da, anne-çocuk iletişimi çocuğun mizaç özellikleri ve çeşitli değişkenler açısından incelendiğinden bu yöntem kullanılmıştır.

2.1. Katılımcılar

Çalışma grubunu, 2020-2021 öğretim yılında Ordu İli’nde rastlantısal olarak seçilen resmi okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-6 yaş grubu 108’i kız ve 133’ü erkek olmak üzere 241 çocuk ve bu çocukların anneleri oluşturmuştur. Çocuğa ve anneye ait bazı kişisel bilgiler Tablo 1’ de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma grubuna ilişkin bazı kişisel bilgiler

Çocuğun Cinsiyeti	n	%	Aile Yapısı	n	%
Kız	108	44,8	Çekirdek	221	91,7
Erkek	133	55,2	Geniş	20	8,3
Doğum Sırası	n	%	Annenin Yaşı	n	%
İlk çocuk	110	45,6	26-30 yaş	47	19,5
2.çocuk	102	42,3	31-35 yaş	114	47,3
3.çocuk	29	12,0	36-40 yaş	58	24,1
			41 ve daha büyük	22	9,1
Anne Öğrenimi	n	%	Anne Mesleği	n	%
İlkokul	23	9,5	Çalışmıyor	121	50,2
Ortaokul	33	13,7	Serbest (esnaf vb.)	13	5,4
Lise	75	31,1	İşçi	52	21,6
Ön lisans	34	14,1	Memur	18	7,5
Lisans	76	31,5	Profesyonel	37	15,4

2.2. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği ve Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı kullanılmıştır.

2.2.1. Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği-ÇMÖ

Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği (ÇMÖ), Özyürek, Gözün Kahraman ve Pekdoğan (2020) tarafından 4-8 yaş aralığındaki çocukların mizaç özelliklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Form, anne-baba tarafından çocuğa ilişkin gözlemlere dayalı olarak doldurulmaktadır. “Her zaman-5 puan” ile “Hiçbir zaman-1 puan” arasında değişen beşli likert tipindedir. Yapılan AFA sonucunda ise, 33 madde ve 7 faktörden oluşan ölçme aracının toplam varyansın %57,20’sini açıkladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ölçeğin tümü için elde edilen iç tutarlılık katsayısı ise 0,85 olarak belirlenmiştir. Alt boyutlar açısından incelendiğinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları; Aktivite Düzeyi alt boyutu için 0,79, Yakınlık ve Uyum alt boyutu için 0,82, Duyusal Hassasiyet alt boyutu için 0,57, Tepkisellik Durumu alt boyutu için 0,82, Dikkat ve Sebat alt boyutu için 0,62, Ritmiklik alt boyutu için 0,78, Duyusal Duyarlılık alt boyutu için 0,80 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada anne tarafından doldurulması istenen ÇİMÖ için güvenilirlik analizleri yapılmış; Aktivite Düzeyi alt boyutu için 0,66, Yakınlık ve Uyum alt boyutu için 0,79, Duyusal Hassasiyet alt boyutu için 0,40, Tepkisellik Durumu alt boyutu için 0,73, Dikkat ve Sebat alt boyutu için 0,67, Ritmiklik alt boyutu için 0,74, Duyusal Duyarlılık alt boyutu için 0,70 olarak hesaplanmıştır.

2.2.2. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABCİDA)

Arabacı ve Ömeroğlu (2016) tarafından 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerini değerlendirmek üzere geliştirilmiştir. Toplam 37 madde ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. ABCİDA’nın konuşma alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının .67, dinleme alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının .70, mesaj alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının .60, sözsüz iletişim alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının .56 ve empati alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının .73 olduğu görülmüştür. Test-tekrar test güvenilirliğine ilişkin sonuçlar incelendiğinde; test-tekrar test korelasyonları, konuşma alt boyutu için .93, dinleme alt boyutu için .96, mesaj alt boyutu için .98, sözsüz iletişim alt boyutu için .95 ve empati alt boyutu için .96 olarak belirlenmiştir. Anne-babaların formu doldurmasına dayalı kâğıt-kalem testidir. Alınan yüksek puan, ilgili alt boyuta ilişkin olumlu iletişim özelliğini ifade etmektedir. Bu çalışmada anne tarafından doldurulması istenen ABCİDA için güvenilirlik analizleri yapılmış; konuşma alt boyutu için .47, dinleme alt boyutu için .62, mesaj alt boyutu için .57, sözsüz iletişim alt boyutu için .46 ve empati alt boyutu için .72 olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada, ABCİDA’nın toplam cronbach α değeri 0.82 olarak bulunmuştur.

2.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması öncesi gerekli etik (Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 09.01.2020 tarih, 2020/01nolu kararı) ve resmi izinler alınmıştır. Okul öncesi eğitim kurumları ziyaret edilerek çalışma hakkında bilgi verilmiş, pandemi sürecinde okula devam eden çocuklar için veli onamları alınmıştır. Çocukları öğretmenleri aracılığıyla Kişisel Bilgiler Formu, ÇİMÖ ve ABCİDA annelere ulaştırılmış, formları doldurduktan sonra öğretmenleri aracılığıyla geri toplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde kişisel bilgilerin frekans ve yüzdeleri alınmış, ABCİDA ve ÇİMÖ puanlarının genel olarak ve kişisel değişkenlere göre ayrı ayrı normallik dağılımları Kolmogorov-Smirnov testi, basıklık ve çarpıklık değerleri, varyasyon katsayıları ve histogram grafikleri incelenmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonucu $p < 0,05$, basıklık ve çarpıklık katsayıları ± 2 ’den ve varyasyon katsayısı 0,3’ten büyük bulunmuş, histogram grafikleri tek tepeli bir yapı oluşturmamıştır. Buna göre verilerin normal dağılmadığına karar verilmiş,

verilerin analizinde non-parametrik testlerden Mann Whitney-U (MWU), Kruskal Wallis H (KWH) Testi ve Spearman Brown Korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmış, değişkenler arası farkın anlamlı çıkması durumunda farkın kaynağı MWU testi ile incelenmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde sırasıyla, çocukların sahip oldukları mizaç özellikleri ve anne iletişimi, kız ve erkek çocuklarının mizaç özellikleri ve anne iletişimi, çocukların cinsiyeti ve mizaç özellikleri, çocukların cinsiyet ve doğum sırası değişkenlerine göre anne iletişimi, annelerin yaş ve öğrenim durumu değişkenlerine göre anne iletişimi arasındaki ilişkilere yönelik analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

3.1. Çocukların Mizaç Özellikleri İle Anne İletişimi Arasında Anlamlı Bir İlişki Var Mıdır?

Tablo 2. ÇİMÖ ve ABÇİDA puanları Spearman Brown korelasyon analizi sonuçları

		Konuşma	Dinleme	Mesaj	Sözsüz İletişim	Empati
Aktivite Düzeyi	r	,257**	,215**	,077	,287**	,249**
	p	,000	,001	,236	,000	,000
Yakınlık ve Uyum	r	,118	,102	,054	,113	-,002
	p	,073	,121	,401	,085	,972
Duyusal Hassasiyet	r	,094	-,025	-,130	,054	,124
	p	,153	,706	,044*	,403	,054
Tepkisellik Durumu	r	,231**	,138*	,208**	,167**	,212**
	p	,000	,035	,001	,009	,001
Dikkat ve Sebat	r	,229**	,235**	,068	,160*	,176**
	p	,000	,000	,290	,013	,006
Ritmiklik	r	,194**	,197**	,177**	,225**	,525
	p	,003	,003	,006	,000	,241
Duyusal Duyarlık	r	,277**	,254**	,135*	,292**	,273**
	p	,000	,000	,036	,000	,000

Tablo 2'ye göre ÇİMÖ Aktivite Düzeyi ve Dikkat ve Sebat alt boyutları ile annelerin ABÇİDA Konuşma, Dinleme, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutları arasında; ÇİMÖ Tepkisellik Durumu ve Duyusal Duyarlık ile ABÇİDA tüm alt boyutları arasında; ÇİMÖ Ritmiklik ile ABÇİDA Konuşma, Dinleme, Mesaj ve Sözsüz İletişim alt boyutları arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki varken ÇİMÖ Duyusal Hassasiyet alt boyut puanları ile ABÇİDA Mesaj alt boyutu ortalama puanları arasında negatif yönlü düşük düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$). Buna göre çocukların aktivite düzeyi ile dikkat ve sebat düzeyi puanları arttıkça annelerin çocuklarıyla iletişimlerinde konuşma, dinleme, sözsüz iletişim ve empati becerilerinin de arttığı; çocukların ritmiklik mizaç özellikleri arttıkça annelerin konuşma, dinleme ve sözsüz iletişim becerilerinin de arttığı; tepkisellik ve duygusal duyarlık puanları arttıkça annelerin çocuklarıyla iletişimin tüm alt boyutları olan konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati becerilerinin de arttığı; çocukların duygusal hassasiyetlerine ilişkin puanlar arttıkça annelerin mesaj becerilerinin de arttığı söylenebilir.

3.2. Kız Çocukların Mizacı İle Anne İletişimi Arasında Anlamlı Bir İlişki Var Mıdır?

Tablo 3. Kız çocukların ÇİMÖ ve Anne ABCİDA puanları Spearman Brown korelasyon analizi sonuçları

		Konuşma	Dinleme	Mesaj	Sözsüz İletişim	Empati
Aktivite Düzeyi	r	,275**	,273**	,182	,371**	,260**
	p	,004	,004	,059	,000	,007
Yakınlık ve Uyum	r	,136	-,024	,005	,072	,099
	p	,161	,804	,957	,458	,309
Duyusal Hassasiyet	r	,078	,007	-,091	,070	,166
	p	,425	,946	,348	,473	,087
Tepkisellik Durumu	r	,127	,202*	,266**	,232*	,214*
	p	,192	,036	,005	,016	,026
Dikkat ve Sebat	r	,160	,214*	,050	,210*	,190*
	p	,098	,026	,605	,029	,049
Ritmiklik	r	,053	,023	-,012	,183	-,029
	p	,583	,811	,904	,057	,768
Duyusal Duyarlık	r	,192*	,254**	,073	,335**	,380**
	p	,047	,008	,454	,000	,000

Tablo 3’de kız çocukların ÇİMÖ puanlarıyla anne ABCİDA puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Kız çocukların ÇİMÖ Aktivite Düzeyi ile anne ABCİDA Konuşma, Dinleme, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutları; ÇİMÖ Tepkisellik ile ABCİDA Dinleme, Mesaj, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutları; ÇİMÖ Dikkat ve Sebat ile ABCİDA Dinleme, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutları; ÇİMÖ Duyusal Duyarlık ile ABCİDA Konuşma, Dinleme, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir fark vardır. Bu ilişkiler ÇİMÖ Aktivite Düzeyi ile ABCİDA Sözsüz İletişim, ÇİMÖ Duyusal Duyarlık ile ABCİDA Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutlarında orta düzeyde, diğer ilişkilerde ise düşük düzeydedir. Buna göre kız çocuklarının aktivite düzeyi arttıkça annelerin konuşma, dinleme, sözsüz iletişim ve empati becerileri; çocukların tepkisellik durumu arttıkça annelerin dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati becerileri; çocukların dikkat ve sebat düzeyi arttıkça annelerin dinleme, sözsüz iletişim ve empati becerileri; çocukların duygusal duyarlılıkları arttıkça annelerin konuşma, dinleme, sözsüz ve empati becerileri artmaktadır.

3.3. Erkek Çocukların Mizacı İle Anne İletişimi Arasında Anlamlı Bir İlişki Var Mıdır?

Tablo 4. Erkek çocukların ÇİMÖ ve Anne ABCİDA puanları Spearman Brown korelasyon analizi sonuçları

		Konuşma	Dinleme	Mesaj	Sözsüz İletişim	Empati
Aktivite Düzeyi	r	,219*	,195*	-,034	,218*	,246**
	p	,011	,024	,701	,012	,004
Yakınlık ve Uyum	r	,021	,153	,066	,095	-,093
	p	,808	,078	,448	,278	,288
Duyusal Hassasiyet	r	,088	-,043	-,179*	,052	,090
	p	,312	,625	,040	,549	,304
Tepkisellik Durumu	r	,233**	,138	,149	,106	,207*
	p	,007	,112	,086	,224	,017
Dikkat ve Sebat	r	,264**	,252**	,051	,080	,172*
	p	,002	,003	,560	,357	,048
Ritmiklik	r	,227**	,320**	,315**	,252**	,097
	p	,009	,000	,000	,003	,266
Duyusal Duyarlık	r	,285**	,289**	,160	,239**	,161
	p	,001	,001	,066	,006	,064

Tablo 4’de erkek çocukların ÇİMÖ puanlarıyla anne ABCİDA puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Erkek çocukların ÇİMÖ Aktivite Düzeyi ile anne ABCİDA Konuşma, Dinleme, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutları; ÇİMÖ Duyusal

Hassasiyet ile ABCİDA Mesaj alt boyutu; ÇİMÖ Dikkat ve Sebat ile ABCİDA Konuşma, Dinleme ve Empati alt boyutu; ÇİMÖ Ritmiklik ile ABCİDA Konuşma Dinleme, Mesaj ve Sözsüz İletişim alt boyutu; ÇİMÖ Duygusal Duyarlık ile ABCİDA Konuşma, Dinleme ve Sözsüz İletişim alt boyut puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir fark vardır. Bu ilişkiler ÇİMÖ Ritmiklik ile ABCİDA Dinleme ve Mesaj alt boyutlarında orta düzeyde, diğer ilişkilerde ise düşük düzeydedir. Buna göre erkek çocukları aktivite düzeyi arttıkça annelerin konuşma, dinleme, sözsüz iletişim ve empati becerileri; çocukların duygusal hassasiyeti arttıkça annelerin mesaj becerileri; çocukların tepkisellikleri arttıkça annelerin konuşma ve empati becerileri; çocukların dikkat ve sebat düzeyi arttıkça annelerin konuşma, dinleme ve empati becerileri; çocukların ritmikliği arttıkça annelerin konuşma, dinleme, mesaj ve sözsüz iletişim becerileri; çocukların duygusal duyarlılıkları arttıkça annelerin konuşma, dinleme ve sözsüz iletişim becerileri artmaktadır.

3.4. Çocukların Cinsiyeti ve Mizacı Arasında Anlamlı Bir İlişki Var Mıdır?

Tablo 5. Çocukların cinsiyetine göre ÇİMÖ puanları MWU analizi sonuçları

	Cinsiyeti	N	X	S	z	p
Aktivite Düzeyi	Kız	108	23,6111	1,74460	-1,978	,048
	Erkek	133	23,1128	2,06945		
Yakınlık ve Uyum	Kız	108	15,2037	3,39532	-2,034	,042
	Erkek	133	14,4286	2,92659		
Duyusal Hassasiyet	Kız	108	16,5370	3,52939	-1,061	,289
	Erkek	133	15,9774	2,99359		
Tepkisellik Durumu	Kız	108	23,2500	4,07437	-1,025	,305
	Erkek	133	22,7820	3,51693		
Dikkat ve Sebat	Kız	108	16,6574	2,78233	-2,797	,005
	Erkek	133	15,8045	2,54493		
Ritmiklik	Kız	108	14,2870	3,28989	-,397	,691
	Erkek	133	14,1955	3,24611		
Duygusal Duyarlık	Kız	108	20,6481	3,22466	-2,375	,018
	Erkek	133	19,7218	2,91899		

Tablo 5’de çocukların cinsiyetine göre ÇİMÖ puanları incelendiğinde, aktivite düzeyi, yakınlık-uyum, dikkat ve sebat alt boyutu ve duygusal duyarlık alt boyutları ortalama puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). Kız çocuklarının aktivite düzeyi, yakınlık-uyum, dikkat ve sebat ile duygusal duyarlılık ortalama puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. ÇİMÖ’nün duygusal hassasiyet, tepkisellik durumu ve ritmiklik alt boyutlarındaki ortalama puanlar arasındaki farkın ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır ($p>0,05$).

3.5. Çocukların Anneleriyle İletişimi Cinsiyeti Ve Doğum Sırası Değişkenlerine Göre Farklılık Göstermekte Midir?

Tablo 6. Çocukların cinsiyeti ile anne ABCİDA puanları MWU testi sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	S	z	p
Konuşma	Kız	103	32,04	3,02	-,478	,632
	Erkek	129	31,98	2,96		
Dinleme	Kız	103	27,53	2,31	-,811	,418
	Erkek	129	27,43	2,16		
Mesaj	Kız	103	33,11	3,71	-1,935	,049*
	Erkek	129	32,28	3,71		
Sözsüz İletişim	Kız	103	26,81	2,47	-,718	,473
	Erkek	129	26,58	2,37		
Empati	Kız	103	36,13	5,34	-,081	,935
	Erkek	129	36,29	4,51		

* $p<0,05$

Tablo 6'ya göre çocukların cinsiyeti ile annelerin ABÇİDA Mesaj alt boyut ortalama puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). Kız çocuğu olan annelerin Mesaj alt boyut ortalama puanı ($\bar{x}=33,11$) erkek çocuğu olan annelerin puanından ($\bar{x}=32,28$) anlamlı düzeyde yüksektir. Buna göre kız çocuğu olan annelerin çocuklarıyla iletişimlerinde mesaj becerilerinin daha iyi olduğu söylenebilir.

Tablo 7. Çocukların doğum sırası ile anne ABÇİDA puanları KWH testi sonuçları

	Doğum Sırası	n	$\bar{x}$	S	H	p
Konuşma	İlk çocuk	107	32,74	2,89	13,295	,001* Fark: 1-2, 3
	2.çocuk	98	31,56	2,75		
	3.çocuk	27	30,74	3,47		
Dinleme	İlk çocuk	107	28,05	1,96	15,105	,001* Fark: 1-2
	2.çocuk	98	26,87	2,26		
	3.çocuk	27	27,37	2,55		
Mesaj	İlk çocuk	107	32,72	3,76	1,085	,581
	2.çocuk	98	32,34	3,66		
	3.çocuk	27	33,11	3,92		
Sözsüz İletişim	İlk çocuk	107	26,94	2,41	2,528	,282
	2.çocuk	98	26,53	2,31		
	3.çocuk	27	26,25	2,75		
Empati	İlk çocuk	107	36,86	4,85	4,687	,096
	2.çocuk	98	35,84	4,43		
	3.çocuk	27	35,03	6,27		

* $p<0,05$

Tablo 7'ye göre çocukların doğum sırası ile annelerin ABÇİDA Konuşma ve Dinleme alt boyut ortalama puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). Farkın kaynağı incelendiğinde çocuğu ilk sırada doğan annelerin Konuşma ortalama puanlarının ($\bar{x}=32,74$) çocuğu 2.ve 3.sırada doğan annelerin puanından ($\bar{x}=31,56$ ve $\bar{x}=30,74$) ve Dinleme puanlarının ($\bar{x}=28,05$) çocuğu 2.sırada doğanların puanından ($\bar{x}=26,87$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna göre okul öncesi çocukları ilk sırada doğmuş annelerin anne-çocuk iletişiminde konuşma becerilerinin çocuğu 2.ve 3.sırada doğanlardan, dinleme becerilerinin çocuğu 2.sırada doğanlardan daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

6. Çocukların Anneleriyle İletişimi Anne Yaşı Ve Öğrenimi Değişkenlerine Göre Farklılık Göstermekte Midir?

Tablo 8. Anne yaşı ile ABÇİDA puanları KWH testi sonuçları

	Anne yaşı	n	$\bar{x}$	S	H	p
Konuşma	26-30 yaş	44	31,81	3,27	4,743	,192
	31-35 yaş	109	32,41	2,81		
	36-40 yaş	57	31,31	3,02		
	41 ve daha büyük	22	32,22	2,92		
Dinleme	26-30 yaş	44	28,00	2,33	13,149	,004* Fark: 3-1, 2, 4
	31-35 yaş	109	27,64	1,87		
	36-40 yaş	57	26,68	2,44		
	41 ve daha büyük	22	27,77	2,46		
Mesaj	26-30 yaş	44	32,95	3,56	2,705	,439
	31-35 yaş	109	32,56	3,62		
	36-40 yaş	57	32,05	4,16		
	41 ve daha büyük	22	33,59	3,38		
Sözsüz İletişim	26-30 yaş	44	26,34	2,62	6,986	,072
	31-35 yaş	109	26,96	2,29		
	36-40 yaş	57	26,21	2,34		
	41 ve daha büyük	22	27,27	2,56		
Empati	26-30 yaş	44	36,56	5,49	2,286	,515
	31-35 yaş	109	36,19	4,31		
	36-40 yaş	57	35,82	4,91		
	41 ve daha büyük	22	36,72	6,37		

* $p<0,05$

Tablo 8'e göre annelerin yaşı ile ABCİDA Dinleme alt boyut ortalama puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). Farkın kaynağı incelendiğinde 36-40 yaş aralığındaki annelerin Dinleme ortalama puanlarının ($\bar{x}=26,66$) 26-30 yaş, 31-35 yaş, 41 yaş ve üzeri annelerin puanından ($\bar{x}=28,00$, $\bar{x}=27,63$ ve $\bar{x}=27,77$) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Buna göre 36-40 yaş aralığındaki annelerin çocuklarını dinleme becerilerinin diğerlerinden daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 9. Anne öğrenim durumu ile ABCİDA puanları KWH testi sonuçları

	Anne öğrenim	n	$\bar{x}$	S	H	p
Konuşma	İlkokul	20	32,55	3,48	8,998	,061
	Ortaokul	30	31,23	3,44		
	Lise	72	31,40	2,93		
	Ön lisans	33	32,93	2,44		
	Lisans	77	32,35	2,79		
Dinleme	İlkokul	20	27,95	2,41	5,102	,277
	Ortaokul	30	27,80	2,04		
	Lise	72	27,65	2,18		
	Ön lisans	33	27,45	2,18		
	Lisans	77	27,07	2,298		
Mesaj	İlkokul	20	33,50	3,84	1,834	,766
	Ortaokul	30	32,83	3,55		
	Lise	72	32,45	3,78		
	Ön lisans	33	32,03	4,39		
	Lisans	77	32,68	3,46		
Sözsüz İletişim	İlkokul	20	27,04	2,51	15,740	,003* Fark: 2-1, 3, 4, 5,
	Ortaokul	30	25,33	2,78		
	Lise	72	26,37	2,60		
	Ön lisans	33	27,35	2,22		
	Lisans	77	27,13	1,76		
Empati	İlkokul	20	36,50	6,79	6,582	,160
	Ortaokul	30	36,06	5,41		
	Lise	72	34,94	5,29		
	Ön lisans	33	37,06	3,75		
	Lisans	77	37,05	3,91		

* $p<0,05$

Tablo 9'a göre annelerin yaşı ile ABCİDA Sözsüz İletişim alt boyut ortalama puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). Farkın kaynağı incelendiğinde ortaokul mezunu annelerin Sözsüz İletişim ortalama puanlarının ($\bar{x}=25,33$) ilkökul, lise, ön lisans ve lisans mezunu annelerin puanından ($\bar{x}=26,95$, $\bar{x}=26,31$, $\bar{x}=27,36$ ve $\bar{x}=27,20$) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Buna göre ortaokul mezunu annelerin çocuklarıyla sözsüz iletişim becerilerinin diğerlerinden daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Çalışmada çocukların aktivite düzeyi ve duygusal duyarlılığı arttıkça annelerin çocuklarıyla iletişimlerinde konuşma, dinleme, sözsüz iletişim ve empati düzeylerinin de arttığı; çocukların dikkat ve sebat ve ritmiklik mizaç özellikleri arttıkça annelerin konuşma, dinleme ve sözsüz iletişim düzeylerinin de arttığı; tepkisellik durumu arttıkça annelerin çocuklarıyla iletişimin tüm alt boyutları olan konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati düzeylerinin de arttığı saptanmıştır. Çocukların aktiflik düzeyi, tepkisellik durumu, dikkat ve sebat durumu, ritmikliği ve duygusal duyarlılığı ile anne iletişiminin tüm boyutları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu, duygusal hassasiyet ve mesaj boyutunda ise negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusu alan yazındaki çalışmalarla da paralellik göstermektedir. Kornienkoa (2016) çalışmasında, ebeveynin çocukla olan ilişkisinde çocuk mizacının önemli bir rol oynadığını saptamıştır. Çocuk mizaç özellikleri, vakaların %10'undan daha azında annenin ilişkisini öngörmektedir. Çocuğun mizaç özelliklerinin annenin tepkilerinin önemli yordayıcıları olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda dikkati dağılan erkek çocukların

annelerinin daha fazla kontrolcü tepkiler gösterdiği saptamıştır. Zor mizaca sahip çocukların ebeveynlerinin çocuklarıyla olan ilişkilerinde daha tutarlı, daha soğuk ve daha az memnun oldukları görülmüştür. Konuyla ilgili yapılan deneysel araştırmalar, çocukların zor mizacının ebeveynliği çeşitli yönleriyle ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çocuğun sinirliliği daha büyük tutarsız disiplini; çocuğun korkulu olması ve olumlu duygusallığı ise annenin daha fazla kabul görmesini yordamıştır. Annenin tutarsız disiplini, daha fazla korku ve sinirlilik ile ilişkilendirilmiştir. (Lengua ve Kovacs, 2005; Paulussen-Hoogeboom vd.,2007). Lengua (2006), ebeveynlik ve çocuğun mizacı arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmalarında, yüksek düzeyde korku ve sinirlilik gösteren, düşük çaba gerektiren kontrol düzeylerine sahip olan çocukların ebeveynleri tarafından reddedilme ve tutarsız disiplin uygulamalarıyla ilişkili olduğunu belirlemiştir. Çocuğun korkulu mizaç özelliğine sahip olmasının daha az olumsuz ebeveynlik davranışına neden olacağını ifade etmiştir. Bazı çalışmalarda zor mizaç özellikleri daha olumsuz ebeveynlik ile ilişkilendirilirken, bazı çalışmalarda zor mizacın daha yüksek ebeveynlik ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Laukkanen, 2014). Olumsuz duygusallık, zor mizaç kavramının temel boyutu olarak kabul edilir. Olumsuz duygusallık tanımı, Rothbart, Ahadi ve Hershey (1994) tarafından çocuğun stres faktörlerine öfke, sinirlilik, korku veya üzüntü gibi yüksek derecede duygusallıkla tepki verme eğilimi olarak tanımlanmıştır. Çocukların olumsuz duygusallığı (örneğin, asabiyet, zorluk, çekingenlik ve öfke eğilimi) ebeveyn olmayı zorlaştıran bir mizaç özelliğidir. Ebeveynlerin daha uyumlu, sakinleştirmesi kolay veya sosyal çocuklarına karşı sıcak ve duyarlı ebeveynlik göstermeleri beklenirken, daha sinirli, talepkar veya içine kapanık çocuklarına yönelik sinirli ve soğuk ebeveynlik göstermesi beklenebilir (Putnam, Sanson ve Rothbart, 2002). Bu çalışmada, alan yazındaki sonuçlara paralel olarak çocuğun olumlu duygulanım ve kabul edilebilir tepkileri arttıkça anne çocuk iletişiminin arttığı görülmüştür. Çocuğun mizacı ve ebeveyn-çocuk iletişimi konusunda yapılan bir başka çalışmada, çocukların mizacı (sosyallik, aktivite), ebeveyn-çocuk açık iletişimi ve akran ilişkileri, çocukların bilişsel ve duyuşsal mutluluğu ile pozitif olarak ilişkili bulunmuştur. Çocukların duygusal mizaçları, ebeveyn-çocuk problemleri, çocukların bilişsel ve duyuşsal mutlulukları ile olumsuz yönde ilişkilendirilmiştir. Araştırmanın regresyon analizi sonucunda ise, çocukların mizaç (aktivite, sosyallik) özelliklerinin, ebeveyn-çocuk açık iletişimini, akran ilişkilerini ve bilişsel mutluluğu açıklamada en etkili faktörler olarak kabul edilmiştir (Lee ve Kim, 2013). Holder ve Klassen (2009) de çocukların mizacının çocukların mutluluğundaki varyansın %9 ila 29'unu açıklamıştır. Daha sosyal ve aktif, daha az utangaç, duygusal çocukların daha mutlu olduğunu belirlemişlerdir. Kolay mizaçlı olarak da değerlendirilen sosyal ve aktif çocukların daha mutlu olduğu dikkate alındığında, mutlu olan çocukların anneleriyle iletişimleri de daha olumlu olabilir. Bu çalışmada da, mizaç özelliklerini belirleyen yedi alt boyuttaki puanların artması çocuğun kolay mizaçlı olduğunu göstermekte olup çocuğun uyumlu, aktif ve kabul edilebilir tepkilerinin annelerin iletişim puanlarının arttırdığı saptanmıştır.

Araştırmanın diğer önemli bulgusu da çocukların cinsiyetine göre mizaçla ilgili aktivite düzeyi, yakınlık ve uyum, dikkat ve sebat, duygusal duyarlılık boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğudur. Psikobiyolojik yaklaşım, mizacı, tepkisellik ve öz düzenlemede yapısal temelli bireysel farklılıklar olarak tanımlar. Psikobiyolojik yaklaşımda, mizaç tepkisellik veya yatıştırılabilirlik, yeniliğe karşı korku veya sıkıntı, yüksek ve düşük yoğunluklu zevk, dikkat odaklama ve amaçlı hareketlilik ve algısal duyarlılık (yani, çevredeki ince değişikliklerin farkındalığı) boyutlarıyla değerlendirilmektedir (Rothbart ve Derryberry, 1981). Else-Quest ve arkadaşlarının (2006), çocuk mizacındaki cinsiyet farklılıklarına ilişkin üç aydan 13 yaşına kadar olan çocuklarla ilgili meta-analiz çalışmalarında, çaba gerektiren kontrolde kızlar lehine büyük bir fark gösterdiğini, özellikle aktivite ve tepki yoğunluğunda erkek çocuklar lehine farklılık olduğunu belirlemişlerdir. Olumsuz duygulanımda ise, cinsiyet farklılığın anlamlı olmadığını saptamışlardır. Ayrıca mizaç özelliklerinde, cinsiyet farkına ilişkin büyüklüğün kültür ve yaşa da bağlı olduğunu, yaşla birlikte bu farkın daha arttığını vurgulamışlardır. Güney Koreli çocuklarla yapılan bir çalışmada, Güney Koreli çocukların içe dönük tarzlara göre

dışadönük tarzları, uygulanabilir tarzlara karşı yaratıcı tarzları ve düşünme tarzlarına karşı duyguyu ettikleri bulunmuştur. Güney Koreli erkekler ve kadınlar, dört mizaç stilinden üçünde farklılık göstermiştir. Erkeklere kıyasla kızların dışa dönük, duygulu ve düzenli stilleri tercih etme olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyet farklılıklarına ilişkin literatür, genel olarak erkeklerin düşünme, kadınları ise duygu tarzlarını tercih eden olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla, Güney Koreli erkeklerin düşünme tarzını, kadınların ise duygu tarzını tercih etme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulgusu bu alan yazınıla uyumludur (Lee, Oakland ve Ahn, 2010). Bu sonuçlar araştırmanın bazı bulguları ile paralellik göstermektedir. Bu çalışmada, dikkat ve sebat alt boyutunda kızların puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak mizacın tepkisellik boyutunda çocuklar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Aktivite düzeyi, yakınlık ve uyum ve duygusal duyarlılık boyutlarında da kızların puanlarının daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Başka bir meta-analiz çalışmasında da, tipik gelişim gösteren çocuk örneklemeyle ilgili çalışmaların, erkeklerin olumsuz duygusal, dürtüsellik, aktivite ve yaklaşma davranışı boyutlarında kızlardan daha iyi performans gösterdiğini; korku, işbirliği ve olumlu ruh hali boyutlarında ise kızların erkeklerden daha iyi performans gösterdiğini bulmuşlardır (Cosentino-Rocha ve Linhares, 2013).

Çalışmada kız çocuğu olan annelerin mesaj becerilerinin daha iyi olduğu belirlenmiştir. Block (1983), kadınların kişilerarası ilişkilere, birliğe, toplumsal değerlerin korunmasına, insan ilişkilerine ve dışavurumculuğa vurgu yaptığını belirlemiştir. Grup etkileşimlerinde kızlar, grubu samimi bir ağ olarak algılar ve güven ve desteğin paylaşılmasını vurgular. Block ayrıca, kadınların daha empatik bir cinsiyet olduğunu ve sözel olmayan ipuçlarından duyguları erkeklerden daha doğru bir şekilde ayırt edebildiğini ifade etmektedir. Çocukların sosyalleşme sürecinde kız çocukları, sıcak, pürüzsüz, destekleyici etkileşim için çabalamak üzere sosyalleştirilirken, erkek çocuklar ise hiyerarşik, statü odaklı ve rekabetçi ilişkiler içinde sosyalleşirler (Akt.Timmers, Fischer ve Manstead, 1998). Ayrıca erkekler çocukları birçok iletişim özelliğinin gelişiminde (göz teması, jest kullanımı jest taklidi, ortak dikkat, sosyal referans gibi) kızların gerisinde kalmaktadır. Ayrıca kızlarda normal iletişim süreci ve dil becerilerinin gelişimi, erkeklere göre daha hızlı ve ileri düzeydedir (Adani ve Capanec, 2019). Başka bir çalışmada ise ebeveynlerin kızlarıyla oğullarıyla iletişim kurma biçiminde çok az fark olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçta deneklerin eğitim düzeyinin etkili olabileceği ifade edilmiştir (McNaughton ve Niedzwiecki, 2000).

Nörobiyolojik çalışmalar iletişim ve dil konusunda cinsiyet farklılığında en “mantıklı” biyolojik belirteçlerden biri oldukları için cinsiyet hormonlarının rolüne odaklanmışlardır. Genel olarak, östrojenin gelişmiş sosyal ve sözel becerilerle ilişkili olduğu ve beyindeki dil merkezlerinin ve ilgili alanların büyümesini teşvik ettiği, testosteronun ise tam tersi bir etkiye sahip olduğu bulmuşlardır. Cambridge Çocuk Gelişimi Araştırması, fetal testosteronun çocuklarda sosyal gelişim, dil gelişimi ve empati ile ters orantılı olduğunu ortaya koymuştur. Genel olarak, iletişim ve dil sistemi edinmede kadın beyininin işlevsel organizasyonu, kadınlara erkeklere göre doğal bir avantaj sağlıyor gibi görünmektedir (Lutchmaya, Baron-Cohen ve Raggatt, 2002).

Çalışmada, okul öncesi çocukları ilk sırada doğmuş annelerin anne-çocuk iletişiminde konuşma becerilerinin çocuğu 2.ve 3.sırada doğanlardan, dinleme becerilerinin çocuğu 2.sırada doğanlardan daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Doğum sırası, bir çocuğun kardeşlerine göre ailedeki konumunu gösterir. Sulloway'in (1996) iddiasına göre, ilk doğan çocuklar basitçe “statükoya” bağlı kalırken, son doğan çocuklar genellikle görüşleri dünyayı değiştirmeye odaklanan isyancılar. Bu görüş araştırmanın bulguları destekler niteliktedir. İlk çocukların anneleriyle ilişkilerinde anneye bağlılıkları konuşma ve dinleme becerilerini olumlu yönde destekleyebilir. Araştırma sonuçları da ilk doğan ve daha sonra doğan çocuklar arasında doğum sırasına göre ebeveyn muamelesinde farklılıklar olduğunu göstermektedir (Daniels, Dunn, Furstenberg ve Plomin, 1985). İlk çocukta ebeveynler daha ilgili, titiz ve beklentileri yüksek olduğundan dinleme ve konuşma puanları daha yüksek çıkmış olabilir. İlk çocuğun

yetiştirilmesi sırasında öğrenilen ve artık gereksiz görülen uygulamalar, sonraki çocuklarda aile dinamiklerinin değişmesiyle birlikte uygulanmamaktadır. Ebeveyn davranışlarını belirlemede önemli olan doğum sırası annelerin iletişim biçimlerinde de farklılaşmaya sebep olabilir.

Çalışmada, 36-40 yaş aralığındaki annelerin çocuklarını dinleme becerilerinin diğerlerinden daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu da mevcut araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. Bunun nedeni bu yaş aralığındaki annelerin iş ve evlilikle ilgili stres faktörlerinin artabileceği ve bu durumda annelerin çocuklarını dinleme konusunda daha az sabır ve enerjiye sahip olabilecekleriyle açıklanabilir. Çalışmada, ortaokul mezunu annelerin çocuklarıyla sözsüz iletişim becerilerinin diğerlerinden daha düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Sosyo-ekonomik açıdan düşük gelirli olan ailelerde sözsüz iletişim kullanımı düşük olduğu için çocuklarında iletişimlerinde sözsüz iletişimin etkisi düşük çıkmaktadır (Höl, 2017). Önder, Balaban-Dağal ve Şallı (2016) çalışmalarında ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocukların iletişim becerilerinin gelişimini etkilediği, bu farklılıkların eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynler lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular da çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Anne öğrenim düzeyi yükseldikçe annelerin çocuk yetiştirme konusunda bilinç ve farkındalık düzeyleri arttığından, çocuklarıyla iletişimleri de daha etkili ve sağlıklı olabilir. Çalışmaların birçoğu, daha yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin, çocukların gelişimsel kilometre taşları ve süreçleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Bornstein ve diğerleri, 2010). Örneğin, çocuk gelişimi konusunda güçlü bir bilgi birikimine sahip annelerin, daha az bilgiye sahip annelere kıyasla çocuklarıyla daha olumlu etkileşimde buldukları bulunmuştur (Huang ve diğerleri, 2005).

Öneriler

Anne babaların çocuklarıyla iletişimde çocuklarının bireysel özelliklerini dikkate almaları önemlidir. Çocuğun bireysellik özelliklerinden olan mizaç olumlu bir iletişim sürecinde belirleyici olabilir. Özellikle zorlu bir mizaca sahip çocuklar ebeveynlerinin psikolojik iyi oluşlarını ve ebeveynlik tarzlarındaki duyarlılık derecesini olumsuz etkileyebilir. Zor mizaç özelliklerine sahip çocuklar, özellikle annenin ebeveynliğinin olumsuz, öfkeli veya zorlayıcı ve son derece kontrol edici olması konusunda yüksek risk oluşturabilir. Bu nedenle ailelere mizaç temelli davranışsal ebeveynlik müdahalelerinin planlanması, uygulanması ve yaygınlaştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Mizaç temelli davranışsal ebeveynlik müdahalelerinin planlanması için bu alanda çalışan uzmanların da (çocuk gelişimciler, okul öncesi öğretmenleri, rehberlik ve psikolojik danışmanlar) hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir. Araştırmalar huzursuz bebeklerle başa çıkma konusunda anne eğitiminin bu bebekler için nasıl daha iyi bilişsel, sosyal ve duygusal sonuçlara yol açabileceğini göstermiştir. Çocukların düzenleyici ve tepkisel mizaç özelliklerini tanımak hem ebeveynleriyle hem de öğretmen ve arkadaşlarıyla etkileşimlerini kolaylaştırabilir.

Mizaca uygun ebeveynlik anne-baba ve çocuk arasında uyumlu ilişkinin kurulmasında önemlidir. Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı anne baba eğitimine yönelik yürüttükleri çalışmalarında mizaç temelli ebeveynlik uygulamalarını içeren programlar yürütmelidir. Mizaç temelli bilgilendirici ve farkındalık yaratıcı ebeveynlik eğitim programları hem çocuğun hem de annenin ruh sağlığı açısından önleyici müdahaleler sağlar. Mizaç temelli ebeveynlik uygulamaları anne ve çocuk arasındaki uyumlu ilişkileri destekleyerek güvenli bağ kurmalarını sağlamada çok önemlidir. Çocuğun bireysel özelliklerine duyarlılık, bu özelliklere yanıt olarak ebeveynlik davranışında esneklik ve çocuğun olumsuz olarak etiketlenmesinden kaçınma gibi genel ilkeler önemlidir. Ebeveynler de, çocuklarını yatıştırmak, kontrol etmek ve teşvik etmek için stratejiler seçerken ve genel çocuk yetiştirme ortamını düzenlerken çocuğunun belirli mizaç özelliklerini dikkate almalıdır. Ebeveyn çocuk etkileşiminin niteliği ve kalitesinde, çocuğun bireysel özelliklerinin kabul edilerek, çocuğa gerekli hassasiyet ve duyarlılığın gösterilmesinin önemli olduğu unutulmamalıdır.

Bu önerilerin yanında ileriye dönük araştırmalarda ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimde ebeveynlerin kişilik özellikleri, annelerin iyi oluşları, problem çözme becerileri, anne depresyonu gibi değişkenlerle ilişkisel, niteliksel ve karma desenlerde çalışmalar planlanabilir. Ayrıca özellikle okul dönemi çocuklar için çocuk mizacının öğrenme özellikleriyle ilişkilerine yönelik de araştırmalar yapılabilir. Mizaç özellikleri ve ebeveynliğin çeşitli yönlerinin farklı yaş grupları ve cinsiyet değişkenleri arasında ilişkilerinin saptanacağı boylamsal, ilişkisel, nitel ve deneysel müdahale modelinde daha fazla çalışma yapılmalıdır. Mizaç özelliklerinde kültürel faktörlerin etkisini daha iyi anlayabilmek için, farklı kültürlerde anne babaların ebeveynliğe yönelik temel inançları, değerleri ve beklentilerinin belirlendiği karşılaştırmalı araştırmaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acar, I. H., Rudasill, K. M., Molfese, V., Torquati, J., & Prokasky, A. (2015). Temperament and preschool children's peer interactions. *Early Education and Development, 26*(4), 479-495.
- Adani, S., & Cepanec, M. (2019). Sex differences in early communication development: Behavioral and neurobiological indicators of more vulnerable communication system development in boys. *Croatian medical journal, 60*(2), 141-149.
- Block, J. H. (1983) Differential premises arising from differential socialization of the sexes: Some conjectures. *Child Development, 54*: 1335-1354.
- Bornstein MH, Cote LR, Haynes OM, Hahn CS, Park Y. (2010). Parenting knowledge: Experiential and sociodemographic factors in European American mothers of young children. *Developmental Psychology, 46*(6):1677–1693.
- Clark, L. A., Kochanska, G., Ready, R. (2000). Mother's personality and its interaction with child temperament as predictors of parenting behavior. *Journal of Personality and Social Psychology, 79*, 274–285.
- Cosentino-Rocha, L., & Linhares, M. B. M. (2013). Child temperament and gender differences. *Paidéia (Ribeirão Preto), 23*, 63-72.
- Dallaire, D.H., Weinraub, M., 2007. Infant-mother attachment security and children's anxiety and aggression at first grade. *J. Appl. Dev. Psychol. 28* (5–6), 477–492.
- Daniels, D., & Plomin, R. (1985). Differential experience of siblings in the same family. *Developmental Psychology, 21*(5), 747-760.
- Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H., & Van Hulle, C. A. (2006). Gender differences in temperament: a meta-analysis. *Psychological bulletin, 132*(1), 33.
- Gleason, T. R., Gower, A. L., Hohmann, L. M., & Gleason, T. C. (2005). Temperament and friendship in preschool-aged children. *International Journal of Behavioral Development, 29*(4), 336–344. doi: 10.1080/01650250544000116
- Holder, M. D., & Klassen, A. (2010). Temperament and happiness in children. *Journal of Happiness Studies, 11*(4), 419-439.
- Höl, Ş. (2017). Annelerin İletişim Becerilerinin Yönelik İletişimlerinin 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının Yetenekleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 4*(13), 351-381.
- Huang KY, Caughy MOB, Genevro JL, Miller TL. (2005). Maternal knowledge of child development and quality of parenting among white, African-American and Hispanic mothers. *Journal of Applied Developmental Psychology. 26*(2):149–170.

- Karakaya, İ. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. A. Tanrıoğen (Edt.) *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Kochanska, G. (1997). Multiple pathways to conscience for children with different temperaments: From toddlerhood to age 5. *Developmental Psychology*, 33, 228–240.
- Kornienko, D. S. (2016). Child temperament and mother's personality as a predictors of maternal relation to child. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 233, 343-347.
- Laukkanen, J., Ojansuu, U., Tolvanen, A., Alatupa, S., & Aunola, K. (2014). Child's difficult temperament and mothers' parenting styles. *Journal of Child and Family Studies*, 23(2), 312-323.
- Lee, D. H., Oakland, T., & Ahn, C. (2010). Temperament styles of children in South Korea and the United States. *School Psychology International*, 31(1), 77-94.
- Lee, J. S., & Kim, E. J. (2013). The effects of children's temperament, parent-child communication styles, and peer relationships on children's happiness. *Korean Journal of Human Ecology*, 22(5), 433-445.
- Lengua, L. J. (2006). Growth in temperament and parenting as predictors of adjustment during children's transition to adolescence. *Developmental psychology*, 42(5), 819.
- Lengua, L. J., & Kovacs, E. A. (2005). Bidirectional associations between temperament and parenting and the prediction of adjustment problems in middle childhood. *Applied Developmental Psychology*, 26, 21–38.
- Lutchmaya, S., Baron-Cohen, S., & Raggatt, P. (2002). Foetal testosterone and eye contact in 12-month-old human infants. *Infant Behavior and Development*, 25(3), 327-335.
- Maulik, P. K., & Darmstadt, G. L. (2009). Community-based interventions to optimize early childhood development in low resource settings. *Journal of Perinatology*, 29(8), 531-542.
- McNaughton, J., & Niedzwiecki, C. K. (2000). Gender differences in parent child communication patterns. *Journal of Undergraduate Research*, 3, 25-32.
- Önder, A., Balaban-Dağal, A., & Şallı, D. (2016). Investigation of 60-72 months children communication skills by age, gender, parent's education level and parenting styles variables. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 7(4), 84-93.
- Önder, A., Dağal, A. B., & Bayındır, D. (2018). Okul öncesi dönem çocukların mizaç özellikleri ve annelerinin ebeveynlik stillerinin çocukların ego sağlamlık düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 43(193), 79-90.
- Paterson, G. & Sanson, A. (1999). The association of behavioural adjustment to temperament, parenting and family characteristics among 5 year-old children. *Social Development*, 8, 293–309.
- Paulussen-Hoogeboom, M. C., Stams, G. J. J. M., Hermanns, J. M. A., & Peetsma, T. T. D. (2007). Child negative emotionality and parenting from infancy to preschool: A meta-analytic review. *Developmental Psychology*, 43, 438–453.
- Pianta, R. C., Nimetz, S. L., & Bennett, E. (1997). Mother-child relationships, teacher-child relationships, and school outcomes in preschool and kindergarten. *Early childhood research quarterly*, 12(3), 263-280.
- Prinz, P., Stams, G. J. J., Deković, M., Reijntjes, A. H., & Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: A meta-analytic review. *Journal of personality and social psychology*, 97(2), 351.

- Putnam, S. P., Sanson, A. V., & Rothbart, M. K. (2002). *Child temperament and parenting*. Handbook of Parenting (Ed. Marc H. Bornstein), 1., 255–277.
- Rao, W. (2019). *Analysis of Factors Affecting Children's Personality Shaping from the Perspective of Developmental Psychology*. 2019 International Conference on Reform, Technology, Psychology in Education (ICRTPE 2019)
- Rothbart, M. K., & Bates, J. E. (1998). *Temperament*. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), Handbook of child psychology: Social, emotional and personality development (5th ed., Vol. 3, pp. 105–176). New York: Wiley.
- Sanson, A., & Rothbart, M. K. (1995). Child temperament and parenting. *Handbook of parenting*, 4, 299-321.
- Sanson, A., Hemphill, S. A., & Smart, D. (2004). Connections between temperament and social development: A review. *Social Development*, 13(1), 142-170.
- Shabas, S. (2016). Relationships between parents and preschool-age children attending kindergartens. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 233, 269-273.
- Smith, C., & Gibbard, D. (2011). Baby talk home visits: Development and initial evaluations of a primary prevention service. *Child Language Teaching and Therapy*, 27(1), 68-83.
- Sulloway, F. J. (1996). *Born to rebel: Birth order, family dynamics, and creative lives*. New York, NY: Pantheon Books.
- Szewczyk-Sokolowski, M., Bost, K. K., & Wainwright, A. B. (2005). Attachment, temperament, and preschool children's peer acceptance. *Social Development*, 14, 379–397.
- Tenuta, F., Marcone, R., Bartolo, M. G., Persampieri, M., & Costabile, A. (2017). I Look, You Smile: The First Mother–Child Communicative Interaction: A Longitudinal Study. *SAGE Open*, 7(2), 1-11.
- Timmers, M., Fischer, A. H., & Manstead, A. S. (1998). Gender differences in motives for regulating emotions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(9), 974-985.
- van den Boom, D. C. (1995). Do first-year intervention effects endure? Follow-up during toddlerhood of a sample of Dutch irritable infants. *Child development*, 66(6), 1798-1816.
- Yalçın, H. (2013). Anne-çocuk iletişimi eğitiminin etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013(28), 179-194.
- Zolten K. & Long N. (2006). *Parent/child communication*. Department of Pediatrics, University of Arkansas for Medical Sciences Artwork by Scott Snider. <http://www.parenting-ed.org/handouts/communication-parent%20to%20child.pdf/> (Erişim tarihi: 02.02.2017).

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Tarih: 09.01.2020

No: 2020/01

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %50
2. yazar katkı oranı : %30
3. yazar katkı oranı : %20